

van de Molukkers. Zij betreffen bovendien niet alleen 'wetenschappelijke' publicaties in welke enge of brede definitie ook. Klooster heeft pamfletten, journalistiek werk, memoires en fictie opgenomen, hetgeen de bruikbaarheid van zijn werk alleen maar verhoogt. Om zover te komen heeft de samensteller meer dan honderd bibliografieën, catalogi, aanwinstlijsten en literatuur nageplozen; met indrukwekkend resultaat.

Dat resultaat is niet alleen te danken aan de omvang, maar vooral aan de grote toegankelijkheid van het materiaal. In een inleiding van ruim tachtig bladzijden geeft Klooster een bondige historiografie van de belangrijkste werken, ingedeeld naar periode: de Japanse periode, de jaren 1945-1949, het tijdvak 1950-1994, en de genoemde 'nabranders'. Daarbinnen brengt de samensteller een onderscheid aan naar Indonesische, Nederlandse en overige auteurs, zodat een indruk ontstaat van de 'nationale geschiedschrijving' in Indonesië en Nederland en van de thema's die in de Engelstalige, Franse, Duitse, Russische en Japanse literatuur overheersen. Die inleiding is voor de beginnende student onmisbaar en voor de ervaren onderzoeker een te waarden opfrisser van het geheugen. In haar veelzijdigheid biedt deze bibliografie docenten in het (wetenschappelijk) onderwijs in Nederland een kant en klaar onderzoeksthema. Men hoeft niet helderziend te zijn om te voorspellen dat er in de nabije toekomst waarschijnlijk heel wat werkstukken en scripties over de Indonesische revolutie uit de printers zullen rollen.

De bibliografie maakt dat niet alleen mogelijk maar ook gemakkelijk. De titels zelf zijn, net als de inleiding, naar periode onderscheiden en naar nationaliteit onderverdeeld. Drie indexen, naar auteur, naar persoon (biografisch materiaal) en naar onderwerp, wijzen de onderzoeker de weg. In de laatste vindt deze zowel vanzelfsprekende onderwerpen (Japanese occupation, guerilla warfare, Dutch-Indonesian talks) als onverwachte (cultural aspects, music/songs) en weinig bestudeerde (women).

De bibliografie is van Nederlandse origine. Daar is in de tekst weinig van te merken. Het spreekt hoogstens uit de opname van het onderwerp Molukkers in een apart hoofdstuk. Een Indonesische samensteller zou waarschijnlijk andere onderwerpen als uitvloeisel van de revolutie apart hebben gezet, bijvoorbeeld de vorming van de eenheidsstaat in 1950. Klooster heeft titels daarover wel opgenomen, doch niet onder een specifiek hoofd geplaatst. Het Nederlands karakter blijkt ook uit de belangrijkste vindplaats van de vele titels: het KITLV te Leiden.

Steeds nieuwsgieriger naar wat er allemaal in dit werk te vinden is, deed ik enkele steekproeven. Slechts een enkel boek komt wel in mijn kast maar niet in 'Klooster' voor: Ger Vaders, *libbloemen en witte velden* (Baam, 1989 en 1990), het verhaal van de journalist die gegijzeld werd bij de eerste Molukse treinkaping van 1975. Het door KOWANI uitgegeven *Sejarah Setengah Abad Pergerakan Wanita Indonesia* (Geschiedenis van een halve eeuw Indonesische vrouwenbeweging; Jakarta, 1978) ontbreekt eveneens. Die kleine lacunes houden de geest alert: er is altijd nog meer te vinden. Uiteraard missen de titels, verschenen na 1994, die buiten de periode vallen. Er zal daarom zeker binnenkort behoefte zijn aan een aanvulling van dit in rood gebonden prachtboek. Laten we hopen dat auteur en uitgever zich daarop voorbereiden.

Elsbeth Locher-Scholten

S. van Voorst, *Weten wat er in de wereld te koop is. Vier Nederlandse uitgeverijen en hun vertaalde fondsen 1945-1970* (Dissertatie Groningen 1997, Nederlandse cultuur in Europese context. Monografieën en studies V; Den Haag: Sdu uitgevers, 1997, xiv + 264 blz., f39,90, ISBN 90 12 08437 7).

Na de Tweede Wereldoorlog kwam in Nederland een proces op gang van modernisering, internationalisering, bevolkingsgroei en toenemende welvaart. Naast de groei op economisch,

demografisch en technologisch gebied vonden ook op het terrein van de culturele infrastructuur, met name aangaande de boekproductie, grote veranderingen plaats. Niet alleen de verbeterde productiemethoden, maar ook het hogere opleidingsniveau van de groeiende bevolking leidden tot een toenemende kennisbehoefte bij een groot deel van de bevolking.

In *Weten wat er in de wereld te koop is*, een dissertatie die als vijfde deel in de reeks van het door NWO mogelijk gemaakte prioriteitsprogramma 'Nederlandse cultuur in Europese context' verschijnt, wordt daarop ingegaan. In de beschreven periode 1945-1970 ontwikkelt de uitgeverij zich immers tot een volwaardig bedrijf, dat zich kan meten met de onderneming in welke bedrijfstak dan ook. De auteur concentreert zich daarbij vooral op de gang van zaken die zich binnen een aantal Nederlandse uitgeverijen voordeed, waarbij zij ook de toenemende internationale oriëntatie en de gevolgen die dat had voor de organisatie van de Nederlandse uitgeverij, ruim aandacht geeft.

De centrale gedachte die aan deze studie ten grondslag ligt, is de veronderstelling dat uitgevers een sleutelpositie innemen tussen auteur en markt, en daardoor ook in de internationale cultuurstromen. De rol van de uitgever wordt dan ook wel met de term *gatekeeper* aangeduid. Daarmee wordt bedoeld dat de uitgever een beslissende rol speelt bij de selectie, productie en distributie van culturele producten en zodoende ook van grote invloed is op de immateriële verspreiding daarvan. Doel van de dissertatie is na te gaan of de uitgeverijen inderdaad als *gatekeeper* optreden en welke factoren en mechanismen daarbij een rol spelen. Aan de hand van een viertal algemene uitgeverijen (Het spectrum, J. M. Meulenhoff, L. J. Veen en Contact), die zich na de Tweede Wereldoorlog kenmerkten door een grote productie van vertaalde werken (zowel fictie als non-fictie), illustreert de auteur haar bevindingen.

De studie vangt aan met een introductie in de sociaal-economische geschiedenis van die periode. Daarbij wordt een aantal opvallende ontwikkelingen zichtbaar: de enorme toename in het aantal (vertaalde) titels, de opkomst van het goedkope pocketboek, het ontstaan van boekenclubs, de uitbreiding van het bibliotheekwezen en de concentratie en specialisatie binnen uitgeverij en boekhandel. Verder blijkt uit deze studie dat met name in de jaren zestig vooral de uit het Engels vertaalde titels gaan domineren, hetgeen zou wijzen op een toenemende oriëntatie op de Angelsaksische cultuur en de groeiende invloedssfeer van de Verenigde Staten na 1945. Naast het grotere aanbod van vertaalde titels laat de auteur zien dat in de beschreven periode ook nog andere factoren van verandering binnen de uitgeverijen een belangrijke rol zijn gaan spelen. Zo laat de interne fondspolitiek van de uitgeverijen zien dat men steeds meer marktgericht gaat werken. Dit komt onder andere tot uiting doordat men zich gaat specialiseren in het uitgeven van seriewerken en het opbouwen van specifieke oeuvres rond auteurs of genres. Men concentreert zich op goed in de markt liggende boeken, zowel wat inhoud betreft als qua vormgeving. De opkomst van het goedkope pocketboek is daar een goed voorbeeld van.

De dissertatie sluit met de beschrijving van de (internationale) netwerken rond uitgeverijen die gaan ontstaan als gevolg van de steeds groeiende internationale oriëntatie. De auteur besteedt in dit kader onder andere aandacht aan het fenomeen literair agent en geeft een beschrijving van de relaties en de samenwerking met buitenlandse uitgeverijen. Omdat alle voor deze studie benodigde basisgegevens nog moesten worden verzameld, draagt het onderzoek nadrukkelijk een descriptief en verkennend karakter. De auteur heeft veel materiaal verzameld en veel geïnventariseerd en alles keurig en netjes opgeschreven: voor de geïnteresseerden in de geschiedenis van boek en uitgeverij een schitterende bron van informatie.

Toch blijft er nog wel wat te wensen over. Zo doen de kwantitatieve analyses in de studie hier en daar wat oppervlakkig aan. Neem bijvoorbeeld de tellingen in hoofdstuk twee aan de hand waarvan de auteur tracht een analyse te geven van de toename in de uitgave van boekvertalingen in Nederland. Door het gebruik van absolute aantallen (niet gecorrigeerd op ontbrekende of

onbruikbare gegevens, noch geïndexeerd zodat wellicht nog beter gesignaleerde trends hadden kunnen worden berekend) wordt wel een heel simplistisch beeld van deze toename gegeven, terwijl significante afwijkingen (zoals de plotseling daling in de titelproductie van vertaalde titels in de jaren 1970) onbesproken blijven of genegeerd worden. Toegegeven dat haar algemene bevindingen wel zullen kloppen, blijft toch de indruk bestaan dat in het bijzonder met de verzamelde gegevens wel wat meer had kunnen worden gedaan. Dit is echter slechts een detail. De conclusie met betrekking tot de hele studie luidt toch dat ze een aanwinst is voor de geschiedenis van de Nederlandse uitgeverij, al was het alleen maar gezien de enorme hoeveelheid geboden informatie.

M. A. V. Klein-Meijer

G. Alberts, *Jaren van berekening. Toepassingsgerichte initiatieven in de Nederlandse wiskundebeoefening 1945-1960* (Dissertatie Universiteit van Amsterdam 1998; Amsterdam: Amsterdam university press, 1998, 493 blz., f65,-, ISBN 90 5356 317 2).

Op 11 februari 1946 werd in Amsterdam het Mathematisch Centrum opgericht. Dit centrum had tot doel de systematische beoefening van de zuivere en toegepaste wiskunde in Nederland te bevorderen, om zo bij te dragen aan de verhoging van het welvaarts- en beschavingspeil in Nederland, en tegelijkertijd de bijdrage van Nederland tot de internationale cultuur te vergroten. Het initiatief tot oprichting kwam van wiskundigen als D. van Dantzig en J. G. van der Corput en paste binnen de overall in de maatschappij te bespeuren vernieuwingsdrift in naoorlogs Nederland. Tevens was het als een concreet resultaat te beschouwen van de binnen de wetenschap in die tijd groeiende bewustwording van en bezinning op de verantwoordelijkheid die de wetenschapper en zijn wetenschap binnen de maatschappij zouden moeten hebben. De wiskundigen zochten deze rol in de maatschappelijke dienstbaarheid van de wiskunde: zowel in de wiskunde als cultuurfactor, als in de wiskunde als productiefactor. Beide aspecten lagen ten grondslag aan de oprichting van het Mathematisch Centrum. Zo kende het Mathematisch Centrum naast een afdeling voor zuivere wiskunde ook afdelingen voor toegepaste wiskunde, statistiek en een rekenafdeling onder leiding van de wiskundige A. van Wijngaarden. Deze laatste twee afdelingen in het bijzonder vervulden, naast de rol van leverancier van mathematische technieken aan de diverse opdrachtgevers, ook een belangrijke functie in de ontwikkeling van deze vakgebieden als volwaardige onderdelen van de wiskunde.

Het nieuwe Mathematisch Centrum speelt een hoofdrol in het proefschrift *Jaren van berekening. Toepassingsgerichte initiatieven in de Nederlandse wiskundebeoefening*, waarop Gerard Alberts in Amsterdam cum laude promoveerde. In dit werk laat hij zien, hoe in de jaren veertig en vijftig wiskundigen met hun vak aansluiting zochten bij de samenleving, en welke veranderingen dit teweeg bracht, zowel voor het toepassen van de wiskunde, als voor de rol van de wiskunde als vak in de maatschappij en de rol van het wiskundig denken binnen die maatschappij.

De oprichting van het Mathematisch Centrum was een concreet voorbeeld van het 'geloof in welvaart door wetenschap'. Het toont, hoe ondanks de ook bij de wetenschappers zelf wel degelijk aanwezige huiver ten aanzien van de nieuwste technische ontwikkelingen, de wetenschap in het kader van het vooruitgangsgeloof tot een voorwerp van politiek beleid werd gemaakt. Alberts betoogt dat het bijzondere aan dit initiatief was, dat het Mathematisch Centrum niet alleen als instituut een succes werd, maar ook voor een daadwerkelijk geslaagde doorbraak op conceptueel niveau binnen de wiskundebeoefening stond. Hij laat zien, hoe de ermee gepaard gaande reflectie van de wiskundigen op de rol van de wiskunde binnen de maatschap-